

hospodářskými, nikoliv tedy zároveň pojmy te-
leologicko-technickými.

3. V rámci hospodářské fáze nalézám dva
pojmy nákladu, jež chápu jako v podstatě jediný
náklad přesto, že oba vykazují několik sekundárně roz-
dílných znaků.

Zmiňuji se zde o rozdílech sub 1.—3. pouze z důvodů
systematických, vlastní výklad o nich však patří do od-
dílu 5. (O hospodářské fázi zvláště). Abychom totiž
mohli dokázat hospodářský charakter pojmů a poznati
dvojí druh nákladu atd., musíme předem dobře obe-
známiti se s hospodářskou fází. Učiníme tak v oddílu,
věnovaném speciálně rozboru hospodářské fáze.

V tomto oddílu dokončíme výklady o základních po-
jmech hospodářských. Zbývají nám ještě dva z nich.
totiž pojem spoření a pojem hospodářské hodnoty.

B. Spoření (a hospodaření*).

a) Úvod.

Národohospodářská funkce spoření byla dříve před-
mětem sporů a různých teorií, než se přistoupilo ku
propracování a analýze pojmu spoření samotného, ač
se vlastně mělo postupovati naopak. Ba dodnes, pokud
jsem mohl přehlédnouti odbornou literaturu, po této
stránce se poměry nezměnily, takže vědecky zůstává
dosud řečený pojem neujasněn co do svého obsahu, ba
dokonce podle dnešního stavu vědy může býti spor
o tom, zda běží zde o pojem výlučně hospodářský, či
pojem, jenž náleží i jiným oborům vědním. A přece
systematika vědy a hierarchické sestavení jejích pojmů

*) Viz článek „Spoření, jeho pojem a funkce hospodářská“ ve
„Vědecké ročence právnické fakulty Masarykovy university 1929“.
Nebylo třeba takřka ničeho měniti na tom, co řekl jsem v onom
článku a tato kapitola jest extraktem oné studie.

vyžaduje vlastně, aby byl ujasněn vztah každého z nich ku pojmu základnímu. Pojem v hierarchii pojmů určité vědy je analogický poměru mezi důstojníkem a vojákem v hierarchii armádní, kde také poměr nadřazenosti a podřazenosti není ponechán libovůli, nýbrž musí být určité a pevně stanoven: jinak soustavnost vědy, t. j. sečlánkování od pojmů nejvšeobecnějších, všeobecných až ku zvláštním je neudržitelná; předpokladem správného zařazení je však přesná znalost pojmového obsahu a rozsahu. Je-li pravda, jak jsem dovozoval již ve své práci „O jednotnou konstrukci finanční vědy“^{**)} a jak dovozují v tomto díle, že základními pojmy hospodářskými jsou náklad a výnos a vrchním postulátem maximální čistý relativní výnos, pak bude lze považovati pojem spoření teprve tehdy za zcela ujasněný, až jej redukuje na tento základ a až se zjistí poměr jeho pojmového obsahu k obsahu řečených pojmů základních. Tím by se pak současně také ukázalo, zda pojem spoření náleží výlučně do domény hospodářské vědy, či zda ona se o něj dělí s vědami jinými.

b) Pojmový obsah výrazu spoření, obzvláště diferenciací pojmů „hospodaření a spoření“.

Pojem spoření nesporně náleží také mezi pojmy hospodářské, ba mnoho nasvědčuje tomu, že bude nutno považovati jej za výlučně hospodářský. (Bude ukázáno později, co se uvádí proti takovému výkladu.) O tom svědčí již to, že často užívá se pojmu hospodařiti a spořiti promiscue. Ve frančtině slovo économiser a épargner jsou téměř souznačné, takže francouzští národohospodáři říkají, že épargner je accumuler par économie (což by nasvědčovalo tomu, že spoření

^{**) Brno 1929.}

je hospodařením určitého druhu, t. j. hospodařením prostřednictvím hromadění něčeho) a věda národohospodářská se ve frančtině nazývá *économie politique*.

Hospodařiti a spořiti není však totéž. Možno mluvit o příbuznosti, ale nikoli o souznačnosti. Uvědomíme si postupně obsah obou pojmů.

Hospodařiti je jednati podle principu maximální výnosnosti, který lze aplikovati na postuláty subjektivní i objektivní. U subjektivních postulátů děje se tak automaticky, neboť subjekt vždy promítá výsledky svého jednání do svého nejvyššího postulátu: maximálního čistého výnosu subjektivního*). S hlediska subjektivního člověk tedy nemůže vůbec nehospodařiti, neboť i to, co bychom objektivně mohli prohlásiti za jednání nehospodářské (ukáže se ihned, na čem to záleží), bude subjektem, jedná-li tak, patrně chtěno a tudíž subjektivně užitečné a tudíž hospodářské. Právě však proto, že člověk vždy subjektivně jedná hospodářsky, ale nevíme, jak bude jednati, poněvadž tedy subjektivní hospodářský princip nám objektivně obsahově nic neříká o tom, co subjekt chce, nýbrž jen to, že chce maximální subjektivní užitek, nesledujeme vždy jednání člověka

*) Nemůže jednati jinak, neboť analyza pojmu vůle nám ukazuje, že v tomto pojmu je implikován postulát subjektivního užítku, že mu odporuje pojem subjektivní škody (strasti), jež tudíž je něčím „nechtěným“, že tudíž je chtěn maximální subjektivní užitek a minimální subjektivní škoda, čili jinými slovy maximální rozdíl těchto složek, čili maximální čistý subjektivní výnos. Z této automaticčnosti, která, jak je vidno, vzniká čistě jen pojmovou interpretací a je tedy pomůckou pro jednotné chápání a vyjádření lidského jednání, aniž by pro foro externo mnoho nám vysvětlovala, plyne, že člověk, ať již jedná či upouští od jednání, vždy se řídí řečeným principem hospodářským, s tendencí přiblížití se mu co nejvíce.

jedince (tím méně pak jednání skupiny lidí) až do tohoto posledního důsledku, tedy až k nejvyššímu subjektivnímu postulátu, nýbrž zastavujeme se na cestě teleologického řetězu tak, že zachycujeme již na objektivní rovině, co je zamýšleno a chtěno subjektivně, a tak nám vznikají postuláty objektivní, jež jsou sdělitelné*). Tyto postuláty se stávají tenkrát hospodářskými, jakmile se ocítají ve vzájemné kolisi a podléhají stejně jako postuláty subjektivní principu maximálního čistého relativního výnosu. Jakým způsobem se tato kolise řeší a jak tu probíhá úvaha hospodářského subjektu, bylo naznačeno při zmínce o hospodářské fázi na počátku III. knihy tohoto díla a bude podrobněji rozebráno v oddílu věnovaném výlučně hospodářské fázi.

Spořiti je však něco jiného než hospodařiti. Abychom si jasně uvědomili rozdíl těchto dvou pojmů, musíme napřed předvésti některé obraty a úsloví, ve kterých používáme výrazu spoření, abychom tak zachytili, co je jim všem společného a tudíž vymezili pojmový obsah spoření. Mluvíme na př. o uspoření peněz, námahy, cesty, bolesti, strasti, času, ale též o spoření vodou, plynem, elektrickým proudem, o spoření sil, o spoření místem atd. Již po zběžném prohlédnutí nabudeme dojmu, že běží zde vlastně o velice různorodé pojmy, které jsou kryty týmž výrazem. Neboť při „spoření peněz“ máme na mysli shromáždění či nakupení peněz („épargner“ je „accumuler par économie“, jak výše citováno), o uspoření námahy naproti tomu mluvíme tehdy, jestliže určitým jednáním nebo opomenutím jsme si umožnili vyhnouti se námaze, jisté cestě, bolesti, kterým bychom bez určitého zásahu, bez určité akce nebo si-

*) Viz o tom podrobnější výklad v odst. 5. „O hospodářské fázi zvláště“.

tuace, jimž právě uspořeni námahy jako zásluhu přisuzujeme, nebyli mohli ujítí. Konečně při spořeni vodou a jinými statky, jako chlebem, plynem atd., nemáme na mysli ani akumulaci, ani vyhnutí se nebo ujítí jisté nepříjemnosti, jako tomu je při úspoře bolesti, námahy atd., nýbrž snahu po nejmenším ztenčení naší zásoby, snahu po stlačení konsumu a sníženém obětování statku, jenž nám je i jinak žádoucí, na míru podle možnosti nejmenší. Pojmový obsah ani jednoho případu zdánlivě není aplikovatelný na ostatní. To budiž ukázáno alespoň na jednom příkladě. Nelze jistě mluvití o akumulaci bolesti, námahy, užíváme-li zde výrazu „spořeni“, ježto akumulujeme věci pouze žádoucí, kdežto bolesti, námaha atd. jsou naopak krajně nežádoucí. Nebudeme však ani při spořeni vody se zabývatí myšlenkou akumulace, tedy rozmnožení zásoby, nýbrž naopak jen negativně přihlížeti, aby se neztenčovala. Konečně pojmově je vyloučena akumulace u forem našeho myšlení času a prostoru, ač i zde mluvívame o úspoře.

Vzdor této zdánlivé inkongruenci pojmových obsahů je tu však přece uvážiti, že totožnost výrazu svědčí o společném kořeni všech těchto zdánlivě různých pojmů. Neboť výstavba lidské řeči, byť i byla výsledkem většinou neuvědomělých myšlenkových pochodů, je přece jen tak důsledná, že s největší pravděpodobností můžeme předpokládatí, že spíše naše uvědomělé úvahy by byly schopny nás uvéstí na falešnou cestu, než slepá důvěra v řečenou logickou výstavbu řeči. Také v tomto případě nás důvěra v logičnost řeči nezklame. Ono společné, jež si vynutilo totožnost výrazu a jež jej ospravedlňuje, skutečně existuje. Neboť spořeni ve všech zdánlivě tak různých případech není nic jiného než snižování nákladu. Co rozumíme pojmem „náklad“, vyložil jsem v kapitole právě před-

cházející. Tyto výklady o výstavbě tohoto pojmu, jeho znacích a jeho dvojím druhu nutno tu mít na zřeteli, pravíme-li, že spoření je snižování nákladu. Běží o to, přesvědčiti se o tom, zda ve všech případech, tedy i zdánlivě nejheterogennějších, s tímto pojmovým obsahem vystačíme. Celkem jsme shora mohli rozlišovati mezi třemi hlavními navzájem odlišnými smysly výrazu spoření:

1. vyhnutí se strastným pocitům (subjektivní škodě) jakéhokoliv druhu;
2. spoření na penězích ve smyslu jejich akumulace;
3. snaha po minimálním ztenčení zásoby statku, jenž má nám sloužiti jako náklad.

Sem náleží též analogické používání času a prostoru. Tak na př. mluvíme o uspořené cestě, námahy atd. Zde patrně budeme moci použiti tohoto výrazu tehdy, když na totéž místo můžeme dojíti cestou kratší a cesta tedy vzhledem k cíli, k němuž chceme dospěti, se nám jeví jako náklad a zkrácená cesta jako snížený náklad. Proto též pro spoření peněz máme též výraz, jako pro uspořené cesty, ježto též výdej peněz může býti nákladem a uspořené peníze jsou výsledkem sníženého peněžního nákladu. Proto pro úsporu peněz není diakritickým znakem jejich nakupení, nýbrž jejich vydání, pro případ, kde bez spoření by bývaly byly vydány*). Diakritické pro spoření peněz je tedy zatím nevydávání, nikoli akumulace. Proto také neuspořil peněz ten, kdo je má, ale došel k nim zvýšenou prací (na př. prací přes čas), tedy tam, kde se nám jeví jako zvýšený výnos, nýbrž o uspořených penězích bude lze mluvit

*) Jakým způsobem dospíváme při pojmu spoření k akumulaci, o tom níže.

teprve tam, kde třeba tytéž peníze, jež byly zvýšeným výkonem vydělány, byly udrženy nevydáním jich, a to tak, že byly potlačeny, resp. sníženy různé náklady, jež bez spoření by byly bývaly podstoupeny. Poslední smysl spoření, o němž mluveno, totiž minimální ztenčení nákladového statku, nese docela zřejmě pečeť snahy po snížení nákladu.

Vidíme tedy, že v každém případě spoření, o němž slům výrazu spoření dávalo odlišný ráz, to bylo při vyrozumíváno snižování nákladu. Co jednotlivým smyslům výrazu spoření dávalo odlišný ráz, to bylo při penězích nikoli snížení jich výdeje, což přece je snížení nákladu, nýbrž jich akumulování, shromazďování (o němž ihned promluvíme), jinak přece i peníze se ukázaly býti nákladovým statkem (jako plyn, voda atd.), jichž zásoba se má výdejem co nejméně ztenčiti. Konečně při strastných pocitech všeho druhu, jež pocítujeme přímo jako subjektivní škodu, je zdánlivě odlišný smysl dán odlišnou povahou nákladovou: ony pocity nicméně nákladem (subjektivním) však zůstávají a tudíž na definici, že spoření je snižováním nákladu, ničeho nemění.

c) Dvojakost povahy nákladu, důležitá vzhledem k pojmu spoření.

Náklad má totiž dvojí odlišnou povahu, jejíž rozlišování je důležité zejména vzhledem k tomu, že výrazu spoření se podle toho vtiskuje poněkud odlišný smysl, který, byť i podstatu pojmu neměnil, modifikuje přece znaky pojmové, byť i podřadné:

1. buď jsou jím statky (nazývám je statky nákladovými), jichž obětování (vzdání se) je nechtěno, poněvadž jsou potřebovány i k jiným rovněž chtěným účelům,

2. nebo jsou jím strastné pocity všeho druhu jako práce, námaha, bolest tělesná i duševní, potřeby atd., jež jsou podstupovány jako náklad za docílením výnosu, jichž snížení, pokud se týče úplné vyřazení a odstranění je chtěno.

Ad 1. Mezi statky nákladovými dlužno pak vzhledem k pojmu spoření ještě podrobněji rozlišovati mezi oněmi, jež jsou schopny konservace pro budoucnost, a těmi, jež toho schopny nejsou. Mezi statky oné kategorie (schopnými uchování) jsou pak zase některé toho druhu, že jsou vhodné pro použití bezprostřední (konsum) díky svým přirozeným fyzickým či chemickým vlastnostem (na př. kovy), ač snad většina statků takové trvalé konservace schopna není (guma, sklo pro své fyzické, nebo požitiny pro své chemické vlastnosti), jiné jsou pak vhodné pro použití prostředecné (výměna), t. j. jsou chtěny pro udržení a uchování, poněvadž jsou použitelný kdykoli a kdekoli k výměně za statky jiné. Ze statků schopných uchování pro budoucnost budou to zejména statky tyto (totiž statky sloužící prostředecnému použití, tedy zejména peníze), jež budou jako předmět uchovány a důsledkem toho akumulace vítány. Činnost konservace a uchovávání nákladového statku peníze pro budoucnost nazýváme všeobecně střeďáním, jež je tedy shromažďováním peněz, majících svůj původ v úsporách (nikoli tedy ve zvýšeném výnosu následkem obětování zvýšeného nákladu, na př. zvýšené pracovní činnosti), na rozdíl od činnosti sběratelské, jež shromažďuje statky určitého oboru, aniž by to byly statky nákladové a aniž by akumulace jich musila vděčiti svůj vznik spoření. Z řečeného plyne, že tedy i u peněz spoření znamená v podstatě snižovat náklad a tudíž nevydávat, rozšíření pojmu spoření na akumulaci nákladu

uspořeného není tedy podstatným znakem pojmu a znamená tedy vlastně pouze výsledek činnosti spoření peněz, t. j. výsledek snižování peněžního nákladu. Na spořený není nic jiného, než nashromážděný spořením. Důkaz, že tento znak není pro pojem spoření podstatným, spočívá v tom, že se nikdy nevy-skytuje bez podstatného znaku (snižování nákladu), ale naopak velmi často tento bez onoho: proto pro akumulaci, jež nevzniká ze snížení nákladu, se termínu spoření nepoužívá; ale mluvívá se o spoření, i tam, kde akumulace nespadá v úvahu; vždyť výrazu spoření ve smyslu akumulacním se vlastně používá dosti zřídka pro ony nečetné nákladové statky, jež jsou schopny uchování, a tedy na spoustu statků, jež se pro uchování nehodí, se řečený smysl pojmu nevztahuje, ač nepochybně lze i jimi spořiti (ve smyslu stlačení nákladu), stanou-li se statky nákladovými.

Pro spoření časem a prostorem, pokud na ně hledíme jako na náklad, platí vše analogicky, co bylo řečeno o nákladových statcích.

Ad 2. Zásadně může, jak již řečeno, každý strastný pocit, tedy působící subjektivní škodu, státi se nákladem, tedy pocit strasti potřeby, strasti práce, bolest atd. Pojmově se neliší od ostatních nákladů, tedy od nákladových statků. Je současně chtěn i nechtěn, užitečný i škodlivý, chtěn quoad usum, nechtěn quoad quantitatem atd., ale liší se přece na tolik, že podstoupení strastných pocitů, kromě strasti práce, není nechtěno jen snad proto, že by výsledky činnosti neb stavu, spojené s oněmi pocity, byly potřebovány ještě pro jiný účel, jako jsou právě potřebovány nákladové statky, a jako podobně tomu je

u pracovní způsobilosti, která právě je také chtěna ještě pro jiné účely, nýbrž proto, že jsou nechtěny, tedy subjektivně škodlivy, vůbec, o sobě. V tom vlastně spočívá celý rozdíl mezi odlišností významu spoření u nákladových statků a mezi uspořením si na př. bolesti. Kdežto spořím statkem, poněvadž jej potřebuji a chci ještě také pro jiný účel, kdežto i u pracovní síly mohu ještě říci, že spořím svými pracovními silami, ježto je potřebuji i jinde, nemohu ve stejném smyslu už užití termínu spoření na př. o bolesti, poněvadž ji nechci vůbec. Proto to zní paradoxně, že výrazu spoření mohu užití o statku, jež vlastně chci, i o bolesti, již nechci, tedy i o chtěném i o nechtěném, ač je to úplně správné, poněvadž v obou případech chci snížení nákladu, jež v onom případě se týká chtěného, pročez obětování jeho je nechtěno, v tomto případě nechtěného vůbec, odkudž snaha vyhnouti se mu; podstatný znak pojmu přes zdánlivou inkongruenci trvá dále. Mám-li si tedy bolestnou nemoc vykoupiti bolestí operace, pak běží tu o přímý náklad, a to negativní povahy (volím ze dvou škod), neboť běží o negativní postuláty souřadné (*B* a *C* ve smyslu našeho hospodářského schematu), jež jsou nechtěny oba a běží jen o volbu, co je více nechtěno.

Tím by byla i tato poslední nesrovnalost v pojmu spoření vysvětlena a zbývá pouze zmíniti se o jedné odlišnosti od běžné mluvy, ke které nás vede důsledné používání pojmu nákladu i spoření. Týče se to případu, kdy nákladem se stává naše strast potřeby. To se stane na př. tehdy, když matka dobrovolně snáší žízeň, aby napojila svoje dítě. Úkoj potřeby dítěte je jí výnosem, potlačení vlastní potřeby nákladem. Může

se však dokonce stát, že potlačením vlastní potřeby se vykupuji ze strasti vyšší práce, je-li strast potřeby menší, než strast práce úkojem potřeby vyžadovaná. V běžné terminologii jistě každý řekne, že náklad (práce) je větší než výnos a proto od něho upouštím. V důsledném používání našich termínů však zde můžeme stejně dobře poměr obrátiti a říci, že potlačení potřeby je nákladem, jímž se vykupujeme ze strasti práce, jejíž úspora je nám výnosem. Řekli jsme totiž již výše, že přímý náklad je jedním souřadným postulátem ze dvou, mezi nimiž volíme, a že oba postuláty jsou si vzájemně nákladem i výnosem. Nerozhoduje také okolnost, že s hlediska spoření bude jen zřídka kdy možno snížit přímý náklad, ježto postuláty jsou zpravidla nedělitelné a tedy obětování jednoho z nich značí obět definitivní. Rozhodným je pouze, že tu je chtění a snaha snížit náklad a tedy i stlačit oběť opuštěného postulátu (nezvoleného, nákladového) na minimum.

d) Spoření v přeneseném smyslu.

Až dosud analysovali jsme původní a vlastní obsah pojmu spoření, kterému se dostalo několik modifikací tím, že pojem nákladu, na nějž se spoření vztahuje, nemá vždy stejné povahy. Nezkoumali jsme tedy dosud žádného případu, kdy se výrazu spoření užívá ve smyslu přeneseném. Nyní však bude potřeba všimnouti si některých případů, kdy podstatný znak, t. j. snižování nákladů je přehlížen a nahodilé znaky jsou povyšovány na podstatné, čímž se pojmu dostává významu přeneseného.

Takovým přenesením významu spoření je použití tohoto výrazu tam, kde se nepřihlíží buď vůbec a neb téměř vůbec k výnosu. Je-li totiž spoření

snížením nákladu a funkce spoření vynášena při tom jako hospodářsky blahodárná, pak je přirozené předpokládati, že výraz spoření bude připuštěn pouze tam, kde se docílilo sníženým nákladem téhož výnosu. Neboť jinak by se mohlo státi, že čistý výnos spořením se nejen nezvýší, nýbrž naopak dokonce sníží, a to tehdy, když na př. nepodstoupím vůbec žádného nákladu, ale upustím též od hrubého výnosu. Tedy vlastně by se měl nazývati uspořením peněz pouze případ, kde snížený náklad neměl v zápětí snížení výnosu, tedy v rámci subjektivního hospodaření případ, kde úspor nebylo docíleno snížením životní míry a pohodlí, nýbrž na př. získáním lacinějších pramenů nákupních pro zboží téže kvality pomocí sdružení v konsumní družstva atd. Avšak tomu tak není. Je obvyklé mluvit o spoření i tam, kde uspořené peníze jsou výsledkem značného snížení životní míry. Přes to však není zde možno mluvit o přeneseném smyslu spoření a výrazu toho se zde užívá zcela právem. Nepřihlížení k výnosu je jen zdánlivé, neboť v tomto případě se dá náležitou interpretací pojmu dojíti zcela dobře k původnímu smyslu spoření (stlačení nákladu). Totiž: potlačení přítomného konsumu je nákladem pro uspokojení konsumu budoucího (výnos). Přítomný konsum ve smyslu našeho schematu hospodářské fáze budiž označen *C*, budoucí konsum *B*, oba postuláty jsou souřadné, zdržení se přítomného konsumu je přímým nákladem vzhledem k postulátu trvalé spokojenosti (*D*).

Jsou však jiné případy, kde každá interpretace selže, kde nepřihlížení k výnosu je faktem. Na příklad: mám volbu, odnésti dvě břemena buď najednou, nebo podstoupiti dvě cesty, po každé o jednom břemeni. Rozhodnu se podle toho, co budu považovati za menší subjektivní škodu. O úspoře jedné cesty však budu

mluviti i tehdy, když celková subjektivní škoda při jedné cestě o dvou břemenech je vyšší, než při dvou cestách, po každé o jednom břemeni. Vysvětlení je v tom, že v řečeném případě, bez zření k celkovému výnosu, izolovaně jsem posuzoval jednu část nákladu. Takové izolované posuzování jisté části nákladu není nikterak výjimkou; na př. při určité výrobě je možno, že při stejném výnosu bude snížena spotřeba určité suroviny při současné zvýšené spotřebě suroviny jiné. I zde se často bude mluvíti o úspoře dotyčné suroviny, aniž by se přihlíželo k celkovému saldu výnosu a nákladu.

Ač v citovaných případech vztah k výnosu je již uvolněn, přece tu ještě je a nákladová povaha se ještě ve spoření alespoň temně pocituje; časem však se přenesením smyslu vůbec stírá, neboť se mluví o spoření i tam, kde vůbec o nějakém výnosu nemůže býti řeči a následkem toho ve smyslu našich předcházejících vývodů nelze mluvíti ani o nákladu. Zde se totiž z nákladu podržuje pouze obětní její ráz, totiž pocit něčeho nechtěného, nepříjemného, aniž by tím postižený subjekt sledoval docílení nějakého výnosu, aniž by tedy oběť nebo škoda měla též sebe menší pozitivní stránku nějakého užítku. „Tu bolest rodičům mohl uspořit,“ slyšíme říkati i v případech, kde dotyčná subjektivní škoda nebyla pramenem žádného užítku ani subjektivního výnosu. Je zřejmo, že se zde už vůbec zapomnělo na nákladovou stránku oběti nebo nepříjemnosti a každé vyhnutí se nepříjemnosti aneb uchránění se před strastí, bolestí, se nazývá paušálně úsporou. Původní smysl je již značně pozměněn.

Jiný přenesený smysl pojmu spoření je ten, že svůj postoj, který chováme k obzvláště cennému

druhu nákladových statků, nazýváme šetřením, a to i tam, kde o nákladové statky vůbec neběží. Tento výraz v naší řeči není identický se spořením, ale je tomu v mnohých jiných řečech, na př. ve franctině, kde épargner značí jednou spořiti, po druhé šetřiti, na př. přemoženého, zajatce atd. Je zřejmo, že naše ohleduplné chování k cennému nákladovému statku, kterým neplýtváme, který neničíme, nýbrž naopak s ním velmi opatrně a šetrně zacházíme, bylo převzato jako podstatný znak, ač je pouze důsledkem podstatného znaku, který je nám znám (snaha po stlačení nákladu). Odtud výraz šetřiti někoho, šetrně zacházeti atd.

e) Závěr.

Pojem spoření je pojmem výlučně hospodářským.

Shrneme-li výsledky dosavadní své analysy pojmu spoření, můžeme stanoviti rozdíl mezi hospodařením a spořením takto: hospodaření, které vždy si žádá současně dvou postulátů, jež spolu kolidují, jichž uskutečnění je tedy možno pouze částečně, jednoho na úkor druhého, ohlašuje v postulátu minima nákladu a maxima výnosu zároveň postulát, který je jim nadřazený, s jehož hlediska bude větší či menší jich užitečnost posuzovati. Naproti tomu spoření, lpíme-li na původním smyslu, který znamená snížený náklad při stejném hrubém výnosu, může býti nápomocno hospodaření jen v jednom směru, totiž snižováním nákladů. Má proto charakter speciální, proti hospodaření, které má, jako všude, charakter generální. Proto i když připustíme spoření jako složku činnosti hospodářské, nemůžeme je nikdy považovati za rozhodující složku této činnosti; může se totiž ukázat, že spoření

bylo zcela nemístné, ba hospodářsky škodlivé, totiž v případě, kdy hospodářský postulát bude žádat, k docílení maximálního čistého výnosu, nejen snížení nákladu, nýbrž naopak i jeho zvýšení, pokud jen tím bude současně zvýšen hrubý výnos tak, aby saldo vypadlo vyšší, než by bylo bývalo bez zvýšení nákladu; neboť jen čistý výnos je směrodatný pro hospodaření, jen výše nákladu (při stejném výnosu) pro spoření.

Z toho vidíme, že pojem hospodaření a spoření jsou daleky toho se krýti, ba ani jeden není v druhém obsažen, jak by se snad mohlo předpokládati v domněnce, že každé hospodaření není sice spořením, ale že každé spoření je alespoň hospodařením. Bylo ukázáno, že existuje spoření, které není hospodařením (byl-li snížen náklad při stejném výnosu, ač správně měl být zvýšen, poněvadž by se tak bylo docílilo čistého výnosu poměrně ještě vyššího), ale existuje též hospodaření, které není spořením (zvýší-li se hrubý výnos při nezměněném či zvýšeném nákladu). Oba pojmy jsou tedy kružnicemi, které mají pouze část společné plochy, jež zakládá příbuznost těchto pojmů, ale ostatek se nekryjí a nejsou vzájemně v sobě také obsaženy.

Ježto pak spoření jest snižováním, stlačováním nákladu a poněvadž náklad jest pojmem specificky hospodářským, jest i spoření pojmem specificky hospodářským, tedy nikoliv pojmem formálně teleologickým jako účel, prostředek, užitečnost atd. Právě tak jako pojmy náklad a výnos — a jak uvidíme dále pojem hospodářské hodnoty — i pojem spoření jest vlastní jen jednomu z obou odvětví teleologického způsobu myšlení, totiž odvětví hospodářskému. V technickém myšlení

pojmem spoření není možný, protože technické myšlení nezná nákladu. V myšlení technickém je použití prostředku vždy užitečným, neboť vidíme jen jeden, izolovaný účel, postulát. Jenom tam, kde kolise postulátů činí použití nákladového statku zároveň užitečným i škodlivým, můžeme mluvit o nákladu a můžeme mluvit i o spoření.

C. Hodnota hospodářská.

a) Úvod.

Problém hospodářské hodnoty je, mám za to, nejstarším problémem hospodářské vědy vůbec, neboť zrodil se u samotné její kolébky. Lze těžko spočítati, kolik vědecké práce bylo vynaloženo k jeho řešení. Domnívám se však, že nepřestřeluji, tvrdím-li, že odčerpal nejvíce vědeckého úsilí ze všech otázek národohospodářských, které se kdy vyskytly. Neboť až po doby nejnovější — které znamenají po té stránce odklon od tradice, že počínaje Liefmannem valná část autorů národohospodářských upírá pojmu hospodářské hodnoty onu relevanci, která jí povždy byla přikládána — každý vědecký národohospodářský pracovník pokládal za svoji povinnost zaujmouti postoj ku problému hodnotnému, neboť přejíti ho dobře nemohl, aniž by byl napřed prokázal jeho bezvýznamnost. Pokus o tento průkaz se však stal teprve v nové době, a to, jak bude ukázáno, s naprostým nezdarem. Proto, opakují, každý autor se vlastně pokoušel problém ten vyřešiti, a tak se on stal jakýmsi bodem ústředního úsilí a zkušebním kamenem vědecké zdatnosti pro obor hospodářské vědy. Již fakt tento o sobě je dostatečným odůvodněním, aby nebyl s mé strany činěn pokus podati v této kapitole podrobný dogmatický vývoj učení o hodnotě, neboť